

Формування інформаційного суспільства як складова частина трансформації політичної системи Бельгії

*Роботу виконано на кафедрі політології ВНУ
ім. Лесі Українки*

Розглянуто передумови формування інформаційної політики в Бельгії. Визначено специфіку законодавства, спрямованого на впровадження та розвиток інформаційного суспільства. Досліджено правову базу використання інформації в державному й громадському секторах. Визначено характерні риси здійснення захисту персональних даних і гарантування інформаційної безпеки на різних рівнях адміністрування. Розкрито специфіку урядової політики в межах реформування політичної системи відповідно до вимог ЄС у контексті побудови інформаційного суспільства. Проаналізовано особливості впливу ІТ-технологій на політичну трансформацію в Бельгії.

Ключові слова: інформаційна політика, інформаційне суспільство, Директива ЄС, закон, інформаційна безпека, ІТ-технології.

Мишляєв Т. Ю. Формирование информационного общества как составная трансформации часть политической системы Бельгии. Рассмотрены предпосылки формирования информационной политики в Бельгии. Определена специфика законодательства, направленного на внедрение и развитие информационного общества. Исследована правовая база использования информации в государственном и общественном секторах. Определены характерные особенности осуществления защиты персональных данных и гарантирование информационной безопасности на разных уровнях администрирования. Раскрыта специфика правительственной политики в рамках реформирования политической системы согласно требованиям ЕС в контексте построения информационного общества. Проанализированы особенности влияния ИТ-технологий на политическую трансформацию в Бельгии.

Ключевые слова: информационная политика, информационное общество, Директива ЕС, закон, информационная безопасность, ИТ-технологии.

Myshlyayev T. Y. The Information Society Formation as the Component of Political System Transformations in Belgium. The preconditions of information policy formation in Belgium are considered. The specific of the legislation directed on introduction and development of information society is defined. The legal base of the information use in the state and public sectors is investigated. The features of personal data protection and warranting of information security at the different levels of administration are defined. The specific of the governmental policy within the political system reforming according to EU requirements in a context of construction information society is defined. The features of IT-technologies influence on political transformation in Belgium is analysed.

Key words: information policy, information society, EU Directives, act, information security, IT-technologies.

Постановка наукової проблеми та її значення. Федералізація Бельгії, розпочата з 1960 років, мала на меті стати інструментом для підтримки національної єдності. Нинішня федеративна Бельгія, молода, порівняно з іншими федераціями, такими як Канада, Німеччина, Швейцарія та Сполучені Штати Америки. Основною причиною федералізації в Бельгії стали глибокі історичні конфлікти між двома основними мовними групами в країні (франкомовним і нідерландомовним населенням); іншими чинниками ідеологічних і соціально-економічних конфліктів, починаючи з 1950-х років, стали економічні диспропорції між промислово розвиненою Валлонією й скромною в економічному плані Фландрією. Ситуація змінилася в 1960-х роках, коли ВВП на душу населення Фландрії перевищив показники Валлонії. Наявність складного та тривалого політичного діалогу призвела до особливостей формування інформаційного сектору в державному управлінні та специфіки розбудови інформаційного суспільства в Бельгії.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Розвиток інформаційного суспільства в умовах трансформаційних процесів політичної системи Бельгії є предметом дослідження багатьох науковців. Зокрема, варто виділити англійського вченого Д. Банісара [1], який у своїй праці

«Свобода інформації в мирі» розглядає характерні риси бельгійської інформаційної політики. Бельгійський науковець Ж. Дюморт'є [8] у дослідженні «Інформаційне та комунікаційне право» зосередився на розгляді правової бази інформаційної політики Бельгії. Український дослідник Є. А. Макаренко [3] в книзі «Інформаційне суспільство, політика, право» значну увагу приділяє саме особливостям формування інформаційного суспільства в ЄС та, зокрема, в Бельгії. Окрім того, джерельну базу нашого дослідження формують матеріали бельгійських інформаційних інтернет-порталів, а також доповіді та аналітичні висновки стосовно Бельгії, розміщені на інтернет-сайті Європейської комісії.

Мета статті – визначити вплив функціонування інформаційного суспільства на хід політичних трансформацій у Бельгії, а **завдання**:

- з'ясувати специфіку законодавчої бази щодо інформаційного суспільства;
- визначити характерні риси інформаційної безпеки на різних рівнях адміністрування;
- проаналізувати вплив ІТ-технологій на політичну трансформацію в Бельгії.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Низка державних реформ, починаючи з 1970-х років, призвела до формування нової структури політичної влади в Бельгії. Федеральний уряд, у якому зараз працює приблизно одна третина державних службовців Бельгії, провів масштабні зміни державного сектору в процесі реформи, яка мала назву «Копернікус». Її розпочато в 1999 р. Реформа «Копернікус» заклала основу для підвищення управлінської культури федерального уряду в ході реорганізації федеральних міністерств [7].

На рівні федерального уряду реалізація широких цілей державної політики, таких як модернізація державного сектору та інформаційного суспільства, розподілена між трьома ключовими установами:

- Федеральним міністерством інформаційно-комунікаційних технологій (Fedict);
- Федеральним агентством зі спрощення адміністрації;
- Федеральним міністерством економіки, малого і середнього підприємництва, самозайнятості та енергетики [5].

Потрібно, проте, відзначити, що взаємодія між цими інститутами характеризується обмеженістю й потребує вдосконалення. Реформа «Копернікус» не призвела до повної централізації функцій електронного урядування в повноваженнях федерального виконавчого органу. Натомість широкі повноваження в цій сфері мають відповідні міністерства суб'єктів федерації. Кожне міністерство керує бюджетом та стратегією розвитку в рамках електронного урядування. Fedict значною мірою сприймається як «бек-офіс», установа, що здійснює технічну підтримку міністерств нижчого федерального рівня [7].

Сучасна інформаційна політика Бельгії відповідає доктринам зовнішньої й внутрішньої політики, головними принципами якої є відкрите суспільство, відкрита економіка, відкритий менталітет і традиції, толерантність та посередництво в політичному врегулюванні конфліктів; стратегічний курс на європейську і євроатлантичну інтеграцію, реалізація політики нового об'єднання Європи на основі провідної ідеї «Європа політична – Європа географічна».

В умовах зростаючої ролі інформації у світовому політичному просторі політика кожної країни, у тому числі й Бельгії, спрямована на забезпечення прозорості влади та гарантованого доступу до універсальних інформаційних послуг, на підвищення цифрової освіченості суспільства й використання різних каналів зв'язку (комп'ютерного, телефонного, мобільного, кабельного, засобів суспільного доступу), особливо для обмежених за віковим статусом, недієздатних та низько-кваліфікованих прошарків населення.

Варто відзначити й той факт, що сучасна будова бельгійської інфраструктури телекомунікацій робить можливим подальше розширення комп'ютерних мереж Belnet, застосування нових технологій UMTS, об'єднання інформаційно-комунікаційних мереж із дослідницькими та інституціями для ефективного управління. Започаткована федеральним урядом Бельгії стратегія прискореного безінфляційного економічного зростання передбачає залучення корпоративних інвестицій у дослідження нових інформаційних технологій та Internet, а також упровадження новітніх розробок в економіку Бельгії.

Є. Макаренко підкреслює, що програма становлення інформаційного суспільства зумовлює необхідність реформування бельгійського законодавства у сфері інформації та комунікації. Процеси

лібералізації телекомунікацій в кінці минулого століття обумовили ухвалення нового Закону «Про телекомунікації» (1991 р.). Згодом під час останнього етапу реформ державного устрою до нього були внесені поправки 1994, 1997, 1998 рр. Вони стосувались утворення головного національного оператора телекомунікацій з автономним статусом Belgacom, незалежного регулятивного інституту ІВРТ, відкриттям ринку мобільного зв'язку для міжнародної конкуренції, приватизації телекомунікаційних мереж за участю зарубіжних компаній (49,9 % акцій Belgacom належать консорціуму Ameritech, Singapore Telecom, TeleDenmark) [3, 322].

Формування «електронного уряду» й тенденції загального використання правил щодо ІСТ в умовах бельгійського суспільства вимагають адекватного регулювання таких аспектів, як захист прав людини стосовно обробки персональної інформації, захист проти злочинів у сфері інформаційних і комунікаційних технологій, безпека цих технологій, цінність електронної інформації, використання електронних підписів, рівний доступ до суспільних послуг, прозорість адміністрування тощо.

Основні положення інформаційної політики закріплено в Конституції країни. Зокрема, стаття 32 Конституції визначає право публічного доступу до документів, що перебувають у розпорядженні уряду: кожен має право ознайомитися з будь-якими адміністративними документами та одержати їх копії, за винятком випадків і умов, застережених законами, указами або положеннями, зазначеними в статті 134.

Будучи членом Європейського Союзу, Бельгія активно долучається до його активної політики в питаннях вироблення скоординованих правил у низці галузей, відзначених вище. У розробці своєї законодавчої бази у сфері інформаційної політики кожна країна – член ЄС, у тому числі й Бельгія, керується такими Директивами:

- Директива 95/46/ЄС Європейського парламенту та Ради від 24 жовтня 1995 р. про захист приватних осіб у зв'язку з обробкою особистих даних і про вільний обіг таких даних;
- Директива 97/66/ЄС Європейського парламенту та Ради від 15 грудня 1997 р. щодо обробки особистих даних і захисту приватної інформації в сфері телекомунікацій;
- Директива 1999/93/ЄС Європейського парламенту та Ради від 13 грудня 1999 р. про електронні підписи;
- Директива 1999/93/ЄС Європейського парламенту та Ради від 8 червня 2000 р. про деякі законодавчі аспекти суспільних інформаційних послуг, зокрема, електронної комерції, на внутрішніх ринках (Директива про електронну комерцію);
- Директива 2002/58/ЄС Європейського парламенту та Ради від 12 липня 2002 р. відносно обробки особистих даних і захисту приватної інформації в секторі електронних комунікацій (Директива про захист особистої інформації та електронних комунікацій) [9].

У галузях, у яких були розроблені європейські директиви, Бельгія традиційно трансформує їх у національне законодавство, при цьому отримані тексти дуже близькі до текстів самих директив. Так, наприклад:

- Закон від 8 грудня 1992 р. про захист особистої інформації у зв'язку з обробкою персональних даних, був значно змінений у вигляді закону від 11 грудня 1998 р. з перетворенням Директиви 95/46/ЄС27;
- Закон від 30 червня 1994 р. про захист приватного життя від прослуховування телефонних розмов, втручання або реєстрації приватного або дистанційного спілкування;
- Закон від 20 жовтня 2000 р. про впровадження телекомунікаційних методів і електронних підписів у правові та неправові процедури;
- Закон від 9 липня 2001 р., що встановлює правила, пов'язані з правовою базою для електронних користувачів і послуг із сертифікації [11].

У тих же сферах інформаційної політики, де ще не були вироблені Європейські директиви, у Бельгії розроблені власні національні стандарти. Так, наприклад, Закон від 11 квітня 1994 р. щодо адміністративної публічності й Закон від 28 листопада 1995 р. стосовно злочинів у сфері інформаційних і комунікаційних технологій.

На федеральному рівні конституційне право реалізується відповідно до Закону «Про право доступу до адміністративних документів, що перебувають у розпорядженні федеральних органів

державної влади» 1994 р. Закон надає фізичним особам можливість запитувати в письмовій формі будь-який документ, що перебуває в органах виконавчої влади, включаючи можливість запиту судових документів. Урядові органи влади зобов'язані надати відповідь протягом тридцяти днів. Кожне рішення повинно включати інформацію про процедуру подачі апеляції, а також ім'я державного службовця, який підготував відповідь. Закон також включає право одержати роз'яснення щодо запитуваного документа.

Документи, отримані відповідно до цього закону, не можуть бути використані або поширюватися в комерційних цілях. Громадяни можуть оскаржити відмову в наданні інформації на запит в адміністративному органі влади, який зі свого боку, звертається за консультацією в Комісію з доступу до адміністративних документів [6]. Таким чином, населення має можливість доступу до інформації щодо здійснення політики будь-яким органом влади країни.

Водночас існує три категорії винятків. У наданні інформації, яка належить до першої категорії, буде відмовлено, за винятком випадків, коли суспільний інтерес у розкритті подібної інформації виступає більш важливим. Сюди належать документи, які стосуються основних прав людини, міжнародних відносин, громадського порядку, державної безпеки та оборони, розслідування кримінальних справ, конфіденційної комерційної інформації й імен ініціативних громадян, які піддають гласності факти порушення закону.

Друга категорія передбачає обов'язкові винятки щодо недоторканності приватного життя, правових вимог щодо таємності обговорень, проведених федеральними урядовими органами влади.

Третя категорія передбачає винятки, які визначаються на розсуд власника інформації, якщо запитуваний документ недостатньо чітко відповідає на запит, вводить в оману або є неповним, а також пов'язаний із думкою, що була висловлена неофіційно на конфіденційній основі, а також у випадку, якщо запит складено незрозуміло або в неприйнятній формі.

Перші дві категорії винятків застосовуються до всіх адміністративних органів влади, третя категорія застосовується тільки до федеральних адміністративних органів влади. Відповідно до виправлень, внесених у 2000 р., у наданні документів про стан довкілля не може бути відмовлено в межах винятків першої категорії, а також ця інформація не може бути віднесена до секретної відповідно до іншого закону в межах другої категорії [4]. Відзначимо, проте, що така широка кількість винятків не впливає на транспарентність політики владних структур усіх рівнів.

У 2005 р. уряд розпочав розробку законопроекту, що передбачає трансформування Директиви ЄС (2003/98/ЄС) у відповідний закон. Відповідно до нього встановлюються три рівні конфіденційності даних: «Абсолютно секретно», «Секретно» і «Конфіденційно». Цей закон виключає доступ до секретної інформації в рамках застосування закону «Про право доступу до інформації» 1994 р. Розроблено Закон «Про захист особистих даних» дає кожному право на доступ і внесення виправлень в особисті справи, які перебувають у розпорядженні державних органів влади та організацій. Нагляд за виконанням цього закону здійснює Комісія із захисту особистих даних. Для адміністративних документів, що містять особисту інформацію, доступ надається на основі закону про право доступу до інформації 1994 р.

Існують також закони, які реалізують правила доступу до інформації на регіональному, об'єднаному та муніципальному рівнях [1].

Хоча Бельгія підписала Конвенцію 108 Ради Європи ще 7 травня 1982 р., вона довгий час не ратифіковувала її та не вживала ніяких практичних заходів для її реалізації. Лише наприкінці 1992 р. прийнято новий законодавчий акт про захист даних.

Більш ранні спроби розробити й прийняти якийсь «генеральний» (всеосяжний) закон про захист даних затяглися на десять років і створили Бельгії репутацію країни, що зневажає захистом персональних даних. Серед таких законодавчих ініціатив потрібно назвати такі:

- Королівський Указ №141 від 30 грудня 1982 р., що визначає та регламентує функціонування бази даних, яка містить інформацію про службовців публічного сектору;
- Закон «Про національний реєстр приватних осіб» 1983 р., що засновує та регламентує функціонування національного ідентифікаційного реєстру громадян Бельгії та іноземних резидентів;

- Закон від 15 січня 1990 р., що засновує так званий «Банк пересічних даних» для цілей соціального забезпечення, мережеву систему обміну електронними даними між різними приватними та публічними організаціями соціального забезпечення;
- Закон «Про споживчий кредит» 1991 р. і два Королівські Укази 1992 р., які конкретизують його застосування. Вони містять положення про захист даних у межах цієї спеціалізованої сфери діяльності [2].

Прийняття вищезгаданого законодавчого акта 1992 р. «Про захист даних» стало результатом сильного міжнародного тиску, оскільки подальше невиконання Бельгією своїх міжнародних зобов'язань щодо цього привело б до ізоляції від її головних політичних і економічних партнерів, чіе законодавство забороняло їм передачу даних до будь-якої країни, яка не забезпечує належного захисту персональних даних.

Прийнятий 1992 р. закон указує тільки основні принципи захисту даних; усі деталі й подробиці правового регулювання обробки та використання персональних даних передбачається встановлювати спеціальними Королівськими указами.

Частина таких указів уже видана:

- Королівські укази № 1, 2 і 6 устанавлюють пільговий період для приведення наявного положення справ у відповідність із положеннями законодавчого з 1992 р. про захист даних і деталізують відповідні процедури та критерії;
- Королівські укази № 3, 4 і 5 деталізують процедуру здійснення права суб'єкта даних на доступ до власних персональних даних та їх виправлення;
- Королівські укази № 7 і 8 визначають мету, критерії й умови обробки кримінальних та судових даних;
- Королівський указ № 9 устанавлює процедуру колективної нотифікації для певних типів даних і визначає умови вилучення з вимог обов'язкової нотифікації;
- Королівський указ № 12 визначає розміри платежів за реєстрацію файлів, даних Комісією із захисту прав громадян на недоторканність приватного життя [5].

Наразі провадиться розробка подальших необхідних указів та парламентських рішень щодо регламентування сфери захисту даних.

Закон «Про захист даних» 1992 р. регламентує обробку персональних даних, що належать фізичним особам як у неавтоматизованих, так і в автоматизованих (електронних) файлах.

Виконання Директиви ЄС про захист даних було в подальшому також реалізовано змінами до Закону «Про захист конфіденційності» від 11 грудня 1998 р. щодо обробки персональних даних. Деякі положення Закону були доповнені Законом «Про права пацієнтів» від 22 серпня 2002 р. та законом «Про статус та компетенцію національного регулюючого органу» від 26 лютого 2003 р.

Вищезгаданий закон устанавлює додаткові санкції, які, можливо, зможуть зменшити кількість правопорушників. До цих санкцій належать:

- публікація судового рішення в одній або декількох газетах;
- конфіскація файлів даних, магнітних дисків або магнітних стрічок;
- стирання файлів;
- заборона на зберігання файлів даних протягом максимального періоду до двох років.

Порушення такої заборони тягне за собою тюремне ув'язнення від 3 місяців до 2 років [10].

Як зазначає у свої роботі «Комунікаційне та інформаційне право» Ж. Дюморт'є, вплив концепції становлення інформаційного суспільства під егідою ЄС помітний у програмах Федерального уряду Бельгії «Федеральна ініціатива щодо становлення інформаційного суспільства» (1994 р.), «Принципи процвітання активного суспільства» (1995 р.), «План дій щодо провідної ролі Бельгії в інформаційному суспільстві» (1998 р.), у створенні умов для розвитку нової (інформаційної) економіки, у нових компонентах зовнішньої політики, зміні законодавства, процесах конвергенції й лібералізації комунікацій, трансформації муніципального управління.

«Федеральна ініціатива щодо становлення інформаційного суспільства» спрямована на підвищення соціальної активності бельгійського суспільства, реалізацію творчих можливостей кожного індивіда, розвиток інновацій та інтелектуального потенціалу країни. Проведення

збалансованого курсу зовнішньої політики у відносинах із провідними європейськими державами (ФРН, Францією, Великою Британією) та США обумовлює нові інформаційні фактори прогресу країни, зацікавленість у прискореній інтеграції економічних систем країн ЄС на основі комунікаційних та інформаційних технологій.

«План дій щодо провідної ролі Бельгії в інформаційному суспільстві» включає такі напрями: 1) створення системи електронного уряду; 2) забезпечення гарантій широкого доступу до сучасних інформаційних мереж і недопущення дискримінації за інформаційною ознакою (Internet for Everyone); 3) побудову національної інфраструктури телекомунікацій (Бельгійської інформаційної супермагістралі); 4) заохочення досліджень та інновацій для інформаційної економіки; 5) розробка гнучких принципів регулювання інформаційної сфери [8, 150].

У цілому можна стверджувати, що в умовах сучасного процесу глобалізації та інформатизації всіх сфер функціонування держави розвиток інформаційного сектору стає одним із ключових. Долаючи складний шлях реформ, Бельгія водночас адаптувалася до вимог світового співтовариства щодо критеріїв здійснення інформаційної політики. Децентралізація повноважень від федерального центру до федеративних суб'єктів зачепила також інформаційно-комунікаційну сферу. Загалом специфіка політичної системи Бельгії та відносин між її основними акторами наклала відбиток на формування й реалізацію інформаційної політики Королівства. На нашу думку, подальший розвиток бельгійської політичної ситуації безпосередньо залежатиме від специфіки здійснення її інформаційної політики.

Список використаної літератури

1. Банисар Д. Свобода информации в мире / Д. Банисар [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/UNTC/016969.pdf>
2. Измерение информационного общества [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.goinglobal.com/guide-article-detail/?guide_id=4&guide_article_id=225
3. Макаренко Є. А. Інформаційне суспільство, політика, право / Макаренко Є. А. – К. : Наук. думка, 2000. – 547 с.
4. Belgian organizational issues affecting E-Government adoption [Electronic resource]. – Mode of access : www.igi-global.com/chapter/key-organisational-issues-affecting-government/49347
5. Belgian report on science, technology and innovation 2010 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.oecd.org/oecd/pages/home/displaygeneral/0>
6. Carayon B., A armes égales / B.Carayon [Electronic resource]. – Mode of access : <http://lesrapports.ladocumentationfrancaise.fr/BRP/>
7. Copernicus Programme. Reform of the Belgian Federal Administration [Electronic resource]. – Mode of access : www.igi-global.com/chapter/government-implementation-belgium-its-064000728/0000.pdf
8. Dumortier J. Informatica- en communicatierecht / Dumortier J. – Leuven : Acco, 2002. – 187 p.
9. European Commission eGovernment Factsheet – Belgium – Country Profile. [Electronic resource]. – Mode of access : <http://ec.europa.eu/idabc/jsps/documents>
10. Executive Summary – Belgium [Electronic resource]. – Mode of access : www.fedweb.belgium.be/fr/binaries/accord_gouvernement180308_tcm119-14855.pdf
11. FEDICT. Fed-e View Citizen, [Electronic resource]. – Mode of access : www.belgium.be/eportal/ShowDoc/fed_ict/imported_content/pdf/Cp_Fed-eView_FR_02042007.pdf?contentHome=entapp.link/55174

Статтю подано до редколегії
26.10.2011 р.